

Marek Holly

Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny Bieszczadzkiego Parku Narodowego
38–700 Ustrzyki Dolne, ul. Belska 7
marekholly@wp.pl

Received: 1.02.2016

Reviewed: 3.06.2016

RZADKO SPOTYKANE ORAZ NOWE DLA FAUNY BIESZCZADÓW GATUNKI CHRZĄSZCZY (COLEOPTERA) STWIERDZONE W BIESZCZADZKIM PARKU NARODOWYM I OTULINIE W LATACH 2012–2015

Rare and new for the fauna of the Bieszczady Mts species of beetles (Coleoptera) recorded from the Bieszczady National Park and its buffer zone in the years 2012–2015

Abstract: Four species of beetles new for the fauna of the Bieszczady region were found: *Erotides (Glabroplatycis) cosnardi* (Chevrolat, 1831), *Tomoxi bucephala bucephala* A. Costa, 1854, *Silpha (Xylodrepa) quadripunctata* Linnaeus, 1758, *Bostrichus capucinus* (Linnaeus, 1758). New sites of rare species of beetles such as: *Ceruchus chrysomelinus* (Hochenwarth, 1785), and *Ampedus melanurus* Mulsant et Guillebeau, 1855 were found in the Bieszczady National Park.

Key words: Coleoptera, Bieszczady National Park, Bieszczady Mts.

Wstęp

Bieszczadzkie chrząszcze stanowią dość dobrze poznaną grupę zwierząt, której szczegółową charakterystykę zawarto w obszernym opracowaniu (Pawłowski i in. 2000). Wiedza na temat koleopterofauny Bieszczadów jest jednak w ostatnich latach systematycznie wzbogacana o stwierdzenia nowych i rzadkich gatunków (Holly 2002, 2014; Kurzawa i in. 2012; Olbrycht, Szewkienicz 2013; Olbrycht i in. 2015). Warto również zauważyć, że w Bieszczadach mogą zdarzać się incydentalnie spotkania z dość egzotycznymi w naszej koleopterofaunie gatunkami, jak na przykład znaleziony niedawno w Bieszczadach Niskich, nowy dla fauny Polski, gatunek *Glischrochilus grandis* Tournier, 1872. Owad ten, oprócz Bieszczadów, stwierdzony też był ostatnio w Puszczy Białowieskiej (Lasoń, Holly 2015).

W trakcie prac terenowych, przeprowadzonych przez autora na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego (BdPN) i otuliny w latach 2012–2015 wykazano 4 nowe dla Bieszczadów gatunki chrząszczy: *Erotides (Glabroplatycis) cosnardi* (Chevrolat, 1831), *Tomoxia bucephala bucephala* A. Costa, 1854, *Silpha (Xylodrepa) quadripunctata* Linnaeus, 1758 i *Bostrichus capucinus* (Linnaeus, 1758) (Ryc. 1). Wykazano też gatunki nie notowane dotychczas z terenu BdPN oraz

potwierdzono występowania gatunków odnotowywanych z terenu Parku sporadycznie. Ogółem w pracy zawarto dane o 19 gatunkach chrząszczy reprezentujących 12 rodzin. Wśród nich jest 13 gatunków rzadko spotykanych lub występujących lokalnie i nielicznie.

Metody zbioru chrząszczy

Prace terenowe prowadzono na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego oraz w jego otulinie, głównie w ekosystemach leśnych buczyny karpackiej oraz łęgowych w dolinach potoków: Wołosatka, Wołosaty i Prowcza. Mniej intensywnie przeszukiwano obszary nieleśne rozciągające się od Ustrzyk Górnych w kierunku Wołosatego oraz dolinę Sanu w rejonie Tarnawy Niżnej. Materiał entomologiczny zbierano głównie w starszych fragmentach drzewostanów, na siedliskach sprzyjających występowaniu chrząszczy saproksylicznych. Owadów tych poszukiwano na zamierających drzewach (głównie bukach i jodłach) z lokalnymi uszkodzeniami w obrębie pnia oraz na pniakach i leżaninie. Oględziny strefy podkorowej pniaków prowadzono selektywnie na pojedynczych, wybranych pniakach i konarach drzew leżących, tak aby nie naruszać więcej niż 30% powierzchni kory. Chrząszcze poławiano również na materiale łęgowym i kwiatach, stosując metodę „na upatrzonego” oraz używając siatki entomologicznej. W upalne dni przeszukiwano składy drewna w celu odnalezienia gatunków kambioksylofagicznych. Zabezpieczono materiał dowodowy dotyczący gatunków nie notowanych dotychczas w Bieszczadach (okazy dowodowe oraz fotografie).

Przegląd gatunków

Silphidae

1. Nadrzewka czterokropkowa *Silpha (Xylodrepa) quadripunctata* Linnaeus, 1758 zasiedla lasy liściaste i mieszane, zwłaszcza z domieszką dębu. W przeciwieństwie do większości padlinożernych przedstawicieli rodziny Silphidae omallica ta uznawana jest za chrząszcza drapieżnego, żywiącego się gąsienicami motyli. Gatunek rozmieszczony jest w prawie całej Europie, z wyjątkiem północnej części Fennoskandii i Półwyspu Iberyjskiego, wykazany był ponadto z Kaukazu. W Polsce chrząszcz ten spotykany jest sporadycznie i dość rzadko, przeważnie pojedynczo. Podawany był z większości krain zoogeograficznych, jednakże nie został dotychczas stwierdzony w Bieszczadach.

Najbliższe Bieszczadom stanowisko położone jest w Beskidzie Wschodnim, w okolicach Przemyśla (Trella 1924).

3.06.2015 r. w słoneczne, upalne przedpołudnie stwierdzono jednego martwego osobnika przy drodze prowadzącej z Ustrzyk Górnych do Berezek (BdPN). Chrząszcza zebrano jako okaz dowodowy i przechowywany jest w kolekcji autora.

Scaphidiidae

2. Łodzik czteropłamek *Scaphidium quadrimaculatum* A.G. Olivier, 1790 jest chrząszczem szeroko rozprzestrzenionym od Wysp Brytyjskich i południowych prowincji Szwecji i Finlandii, przez całą środkową Europę aż do Francji, Włoch i Półwyspu Bałkańskiego, na wschód sięgając aż do Altaju. W Polsce, z wyjątkiem wysokich gór, występuje prawdopodobnie na całym obszarze, aczkolwiek brak jeszcze danych z prawie połowy krain. Żyje głównie w lasach liściastych i mieszanych, najczęściej na grzybach nadrzewnych, w zagryzionym drewnie pni drzew obumierających oraz na gałęziach i kłodach leżących na ziemi. Rzadziej spotykany jest na grzybach naziemnych (Burakowski i in. 1978).

Większość danych o występowaniu gatunku w Bieszczadach opiera się na stwierdzeniach z lat 1953 i 1967, i dotyczy stanowisk leżących w obszarze Bieszczadów Niskich http://baza.biomap.pl/pl/taxon/species-scaphidium_quadrimaculatum. Z tych samych lat pochodzą doniesienia z Bieszczadów Wysokich. Na Połoninie Caryńskiej stwierdzony był trzykrotnie w 1953 roku, zaś w dolinie Moczarnego jednorazowo w 1967 roku.

S. quadrimaculatum stwierdzono na terenie BdPN 9.05.2013 r. w dolinie potoku Zakopaniec (Ustrzyki Górne) pod korą murszejącego buka. Zebrany okaz dowodowy znajduje się w kolekcji autora.

Lucanidae

3. Wynurt *Ceruchus chrysomelinus* (Hochenwarth, 1785) to gatunek kontynentalny, występujący głównie we wschodniej części Europy i na Syberii Zachodniej. Na północy Europy dociera do środkowych prowincji Szwecji i Finlandii, zaś na zachodzie i południu występuje sporadycznie i lokalnie, głównie na terenach górzystych (Francja, Włochy północne i Półwysep Bałkański).

W Polsce jest znajdowany rzadko i sporadycznie, chociaż we właściwych biotopach nieraz w dużej liczbie osobników. Zasiedla głównie wilgotne, cieniste, stare drzewostany, z których nie usuwa się wyrwconych drzew, kłód i gałęzi. W związku z tym częściej spotykany jest w górach oraz w rezerwach przyrody i parkach narodowych. Cykl rozwojowy gatunku trwa 3–4 lata. Larwy żerują niemal wyłącznie w leżących, wilgotnych, zbutwiałych kłodach, rzadziej w pniakach i stojących pniach. Odbywają one rozwój w partiach drewna rozłożonego w przeciągu kilku lat przez zgniliznę brunatnoczerwoną. Na północy materiałem żywicielskim jest głównie drewno świerka i brzozy, a na południu mogą to być również: jodła, dąb, buk, grab i wiąz. Przepoczwarczenie następuje we wrześniu i październiku, a postacie dorosłe zimują w komorze poczwarkowej i wydobywają się na powierzchnię dopiero w czerwcu (Burakowski i in. 1983).

W Bieszczadach gatunek znany jest z Bereżek (Burakowski 1971) oraz z Ustrzyk Dolnych (Stebnicka, dane nie publ.). Autor odnalazł gatunek na terenie BdPN, w Ustrzykach Górnych. Jednego chrząszcza sfotografowano 25.06.2013

na leżącym, wilgotnym pniu buka znajdującego się w końcowych stadiach rozkładu. Miejsce stwierdzenia położone było na południowo-wschodnich stokach Połoniny Caryńskiej, w lesie bukowym.

Elateridae

4. *Ampedus melanurus* Mulsant et Guillebeau, 1855 opisany został przed przeszło 140 laty z Francji (z Jury i Alp Zachodnich), a przez następne około 50 lat notowany był z Alp francuskich, Pirenejów i Piemontu. W późniejszym czasie traktowany był przez większość badaczy jako odmiana *Ampedus elongatus* (Fabr.). Dopiero w 1972 roku stwierdzony został w Europie Środkowej na Słowacji, a następnie w Niemczech, Czechach, Austrii i północnych Włoszech. Z Polski wykazany został stosunkowo niedawno, z ośmiu krain http://baza.bio-map.pl/pl/taxon/species-ampedus_melanurus.

Omawiany gatunek jest ściśle powiązany z lasami naturalnymi albo o charakterze pierwotnym. Rozwój larwalny odbywa się w próchniejącej korze oraz w strefie zmurszałego łyka i powierzchniowej warstwy próchniejącego drewna, w pniach zarówno drzew stojących, jak i powalonych, głównie brzoź *Betula* sp. i jodły pospolitej *Abies alba* Mill. (Burakowski i in. 2000).

Z Bieszczadów podawany był z miejscowości Rajskie koło Leska (Buchholz i Ossowska 1998).

Autor wykazał ten rzadki gatunek sprężyka z miejscowości Wołosate (BdPN) Jednego chrząszcza stwierdzono 27.06.2012 r. pod korą murszejącego fragmentu pniaka jodły.

Eucnemidae

5. *Xylophilus corticalis* Mannerheim, 1823 jest chrząszczem zamieszkującym Europę od południowej części Skandynawii i północnych połaci europejskiej części Rosji, poprzez Europę Środkową aż do środkowych Włoch, Bośni i Banatu na Nizinie Węgierskiej. Owad ten notowany był również z Pirenejów we Francji oraz z Kaukazu. W Polsce *X. corticalis* jako gatunek rzadki wykazywany był z nielicznych rozproszonych stanowisk położonych w różnych częściach kraju. Występuje w lasach pierwotnych na nadgniłych miejscach starych drzew. Larwy rozwijają się w wilgotnym, butwiejącym drewnie pni lub złomów, przeważnie drzew stojących. Drzewami żywicielskimi *X. corticalis* są: topole, wierzby, olchy, brzozy, dęby, świerki i sosny. Imagines pojawiają się zazwyczaj w lipcu i sierpniu.

W południowo-wschodniej Polsce gatunek znany jest z Beskidu Wschodniego: Brylińce, góra Turnica koło Przemyśla (Trella 1925).

W Bieszczadach był notowany przez Burakowskiego w Berezkach i na górze Widelki koło Ustrzyk Górnych oraz na górze Horb koło Cisnej (Burakowski, dane nie publ.).

Na terenie BdPN ten rzadki saproksyliczny gatunek jest spotykany sporadycznie od roku 1995 (Holly 2002), a ostatnie obserwacje w BdPN miały miejsce w dolinie potoku Terebowiec 10.07.2013 r, kiedy to odłowiono przypadkowo do siatki entomologicznej jednego osobnika.

Lycidae

6. *Erotides (Glabroplatycis) cosnardi* (Chevrolat, 1831) jest gatunkiem euryazyjskim, rozmieszczonym w Europie od Francji, Belgii i Danii przez całą środkową część kontynentu aż do Półwyspu Bałkańskiego. Notowany był ponadto z trzech południowych prowincji Szwecji. W Polsce jest chrząszczem rzadko spotykanym, wykazywanym tylko z pojedynczych miejscowości w pięciu krainach. Występuje zarówno na terenach nizinnych, jak i górzystych. Bionomia nie jest znana. Postacie dojrzałe poławiano na trawach i kwiatach oraz w zmurzałym drewnie buka, brzozy i dębu (Burakowski i in. 1985).

W południowo-wschodniej Polsce znany jest z okolic Przemyśla (Trella 1925b).

W Bieszczadach gatunek ten nie był dotychczas notowany. Po raz pierwszy chrząszcza tego stwierdzono w miejscowości Równia koło Ustrzyk Dolnych (Bieszczady Niskie) 5.05.2013 r. – dwa osobniki zaobserwowano na składzie drewna, na bukowym drewnie stosowym (1 osobnika zebrano jako egzemplarz dowodowy). Kolejna obserwacja miała miejsce w Ustrzykach Górnych (BdPN) 19.05.2014 r., w zbiorowisku buczyny karpackiej, na leżącym pniu buka, przy szlaku prowadzącym na Szeroki Wierch. Również w tym przypadku zebrano 1 okaz dowodowy.

7. *Platycis minuta* (Fabricius, 1787) to chrząszcz rozpowszechniony w niemal całej Europie z wyjątkiem skrajnych obszarów północnych, docierający na wschód przez Syberię aż do Japonii. W Polsce prócz wysokich gór występuje prawdopodobnie w całym kraju, aczkolwiek nie jest notowany z wielu krain. Występuje na wilgotnych, lesistych terenach. Chrząszcze poławiano w zmurzałym drewnie drzew iglastych i liściastych oraz na trawach, roślinach zielnych i krzewach (Burakowski i in. 1985).

Gatunek ten był wykazywany z okolic Przemyśla (Trella 1925b) oraz z Przysłopia koło Cisnej w Bieszczadach (Burakowski, dane nie publ.).

Z terenu Bieszczadzkiego Parku Narodowego gatunek ten nie był dotychczas znany, a jego pierwsze stwierdzenie miało miejsce 11.08.2014 r. w Ustrzykach Górnych. Jednego osobnika *Platycis minuta* znaleziono na leżącym pniu buka, w buczynie karpackiej, przy szlaku prowadzącym na Szeroki Wierch.

Peltidae

8. *Peltis grossa* (Linnaeus, 1758) to gatunek borealno-górski, rozprzestrzeniony w lesistych obszarach Fennoskandii, Karelii i Syberii oraz w pierwotnych lasach niżowych i górskich w środkowej i południowej Europie. W Polsce jest chrząszczem rzadko znajdowanym, notowanym głównie z południowej części kraju. Występuje głównie w niezagospodarowanych, zwłaszcza pierwotnych lasach, z których nie usuwa się przestoi, powalów, złomów i pieńków grubych drzew. Drzewami żywicielskimi dla larw są głównie świerki i jodły, ale na dalekiej północy w Szwecji również grube brzozy opanowane przez białą zgniliznę. Larwy drążą głębokie chodniki wewnątrz pni i pniaków. Postacie dojrzałe znajduje się przeważnie pod odstającą korą.

W Bieszczadach chrząszcz ten znany jest z Czarnej i Ustrzyk Górnych (Burakowski, dane nie publ.).

Autor zaobserwował ten gatunek w Ustrzykach Górnych 29.05.2015 r., w dolinie potoku Terebowiec. Trzy osobniki *P. grossa* przebywały pod luźno przylegającą korą spalonej przez piorun, martwej, stojącej olchy.

Nitidulidae

9. *Cyllodes ater* (Herbst, 1792) jest gatunkiem europejsko-syberyjskim, na wschodzie docierającym do Kraju Nadmorskiego. W Europie rozmieszczony jest od południowych prowincji Szwecji i Finlandii aż do górzystych obszarów Francji i Szwajcarii oraz północnych części Włoch i Półwyspu Bałkańskiego. W Polsce należy do chrząszczy rzadko i sporadycznie poławianych, wykazywany był tylko z sześciu krain. Występuje pod przerośniętą grzybami pleśniowymi korą i w hubach na drzewach liściastych, głównie bukach i jaworach: (Burakowski i in. 1986).

W południowo-wschodniej Polsce wykazywany był z miejscowości Brylińce oraz z góry Turnica koło Przemyśla (Trella 1923c).

W Bieszczadach znaleziony został na Połoninie Wetlińskiej (Borowiec i Kania 1996).

Autor odłowił pięć osobników 3.08.2012 r. w Ustrzykach Górnych. Chrząszcze przebywały pod korą murszejącego i zawilgoconego pnia buka, leżącego w warunkach silnego ocienienia w dolinie potoku Zakopaniec.

Cucujidae

10. Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* (Scopoli, 1763) zamieszkuje Europę północną oraz wschodnią część Europy środkowej, na południu sięga po Jugosławię i Rumunię. W Polsce znany jest z 6 krain zoogeograficznych leżących głównie na południu kraju. Zgniotek cynobrowy zasiedla suche lub obumierające drzewa, zarówno liściaste jak i iglaste (na Podkarpaciu gatunek preferuje jodłę). Cykl rozwojowy jest co najmniej dwuletni. Zarówno postacie dojrzałe, jak i lar-

wy (o bardzo spłaszczonym ciele) żyją pod lekko odstającą korą drzew stojących lub leżących. Są one bardzo drapieżne a odżywiają się larwami i poczwarkami innych owadów podkorowych. Kopulacja i składanie jaj ma miejsce w maju-czerwcu. Larwy po dwukrotnym przezimowaniu przepoczwarczają się w lipcu, a stadium poczwarki trwa około 10 dni. Młode chrząszcze wybarwiają się w ciągu 2–3 dni i pozostają, aż do wiosny, pod korą drzew lęgowych : (Burakowski i in. 1986). Z Bieszczadów owad ten znany był jedynie ze Stuposian (Nowicki 1858), a dopiero niedawno odnaleziony został na większej liczbie stanowisk (Olbrycht i in. 2014).

W latach 2012 i 2013 autor wykazał zgniotka w Bieszczadach na dwóch nowych stanowiskach. 18.10.2012 r. na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego znaleziono jedną larwę zgniotka cynobrowego pod wilgotną korą martwej osiki. Miejsce obserwacji położone było na obrzeżach zabagnień i torfowisk za zabudowaniami Zachowawczej Hodowli Konia Huculskiego w Wołosatem. Ponadto 12.06.2013 r. wykazano również imago zgniotka na składzie drewna w dolinie potoku Hylatego. Miejsce stwierdzenia chrząszcza leży na terenie Nadleśnictwa Lutowska tuż przy granicy z Bieszczadzkim Parkiem Narodowym, w kierunku południowo-wschodnim od miejscowości Zatwarnica (Holly 2014).

Mordellidae

11. *Tomoxia bucephala bucephala* A. Costa, 1854. Gatunek rozpowszechniony w całej Europie, przy czym w obrębie zajmowanego arealu w kierunkach z zachodu na wschód i z południa na północ, jest coraz częściej spotykany. Notowany był również z Kaukazu.

W Polsce jest to chrząszcz pospolity, występujący prawdopodobnie na całym obszarze oprócz wyższych partii górskich. Nieliczne dane o jego występowaniu są prawdopodobnie konsekwencją małej ilości badań faunistycznych, zwłaszcza na terenach górzystych.

Rozwój larwalny odbywa w biało zgrzybiałym drewnie pni, pniaków i gałęzi różnych drzew liściastych, głównie topól i wierzb. Pojaw postaci dojrzałych zaczyna się od końca maja i trwa do lipca, a w górach do sierpnia. Chrząszcze są bardzo ruchliwe i lotne, przebywają na nasłonecznionych miejscach, zarówno na drzewach jak i kwitnącej roślinności, głównie z rodziny baldaszkowatych.

Najbliższe od Bieszczadów stanowisko znane jest z rejonu Wojtkowej w Beskidzie Wschodnim (Capecki 1969).

Na terenie BdPN stwierdzony trzykrotnie. 3.08.2012 r. autor odnalazł ten gatunek w Ustrzykach Górnych, w dolinie potoku Zakopaniec. Jednego chrząszcza zebrano na zamierającym buku, w dolnej strefie stojącego złomu, na pozabawionym kory, nasłonecznionym drewnie. W 2015 roku gatunek ten odnotowano jeszcze dwukrotnie. 17-go lipca jednego osobnika odłowiono w pobliżu schroniska pod Małą Rawką, na stosowym drewnie bukowym, a 21-go lipca kolejnego

chrząszcza znaleziono w dolinie potoku Zakopaniec, na leżącej kłodzie bukowej. Oba stwierdzenia udokumentowano wykonując fotografie.

Cerambycidae

12. Kłopotek czarny *Spondylis buprestoides* (Linnaeus, 1758) to owad szeroko rozprzestrzeniony niemal w całej Europie poza Wyspami Brytyjskimi i północną Fennoskandią. Zasiedla tereny nizinne i górskie do wysokości około 2000 m n.p.m. W Polsce jest chrząszczem dość pospolitym, zwłaszcza na terenach leżących w zasięgu sosny, z którą jest związany troficznie. Jego rozwój jest możliwy również w innych gatunkach drzew iglastych. W Polsce nie był jeszcze notowany z Podlasia, Sudetów Wschodnich, Kotliny Nowotarskiej i Tatr. Rozwój gatunku trwa trzy lub cztery lata, a postacie dojrzałe roją się od połowy czerwca i są spotykane do końca sierpnia. Rójka odbywa się w godzinach popołudniowych i wieczorem. Kopulacja odbywa się zwykle na ziemi, w pobliżu strefy korzeniowej nieokorowanych pniaków i pni martwych lub obumierających drzew. W południowo-wschodniej Polsce znany ze Strzyżowa (Jabłoński 1869), okolic Przemysła (Trella 1925a) oraz z leśnictwa Weremień w nadleśnictwie Lesko (Gądek 1976).

W Bieszczadach podawany z Jabłonek (Śliwiński i Lessaer 1970) oraz Mikołowa (Kurzawa i in. 2012).

S. buprestoides nie był dotychczas znany z terenu Bieszczadzkiego Parku Narodowego. W słoneczne, parne przedpołudnie 17.07.2014 r. na terenie leśnictwa Górny San odłowiono jednego osobnika, który latał nad dłużycami świerkowymi.

13. Paśnik pałęczasty *Plagionotus arcuatus arcuatus* (Linnaeus, 1758). Gatunek rozprzestrzeniony w krajach śródziemnomorskich, środkowej Europie i południowej części Europy Północnej, na wschód docierający do Uralu Południowego, Azji Mniejszej, Kaukazu, Armenii, północnego Iranu i Turkiestanu. W Polsce występuje na całym obszarze oprócz wyższych partii górskich, nie jest jednak jeszcze znany z kilku krain. Zasiedla drzewostany liściaste i mieszane z dużym udziałem dębu, który jest głównym drzewem żywicielskim larw. Rzadziej opadane są: buk, grab, jesiony, lipy i wierzyby. Postacie dojrzałe ukazują się w czerwcu lub lipcu i występują do połowy sierpnia. Przebywają na pniach drzew lęgowych, wykazując aktywność w czasie pogodnych, słonecznych dni. Imagines *P. arcuatus* nie odwiedzają kwiatów i zaraz po wylęgu przystępują do rozmnażania. Generacja jest jednoroczna przy rozwoju w świeżym drewnie, zaś w warunkach niesprzyjających cykl rozwojowy może być przedłużony do dwóch lat (Burakowski i in. 1990).

Dane o występowaniu gatunku w Bieszczadach nie są zbyt obszerne i jak się wydaje dokumentują głównie występowanie gatunku na buku. *P. arcuatus* znany jest z nadleśnictwa Lutowiska (Capecki 1969; Śliwiński i Lessaer 1970) oraz

z Duszatyna, gdzie 11.06.1988 r. odnotowano rójkę na dłużycach bukowych (Kurzawa i in. 2012).

W lipcu 2012 roku, w Bieszczadzkim Parku Narodowym, w miejscowości Wołosate odnotowano jednego chrząszcza (M. Holly dane nie publ.). Na kolejne trzy osobniki *P. arcuatus* natrafiono 3.06.2015 r., w miejscowości Pszczeliny–Widółki (otulina Bieszczadzkiego Parku Narodowego). Obserwacji dokonano na składzie drewna, gdzie oprócz stosowego drewna bukowego składowane były dłużyce bukowe oraz drewno jaworu i topoli. Jednego osobnika zebrano jako egzemplarz dowodowy.

14. Drzeworadek topolowy *Xylotrechus rusticus* (Linnaeus, 1758). Gatunek rozsiadlony w północnej, wschodniej i środkowej części Europy, sięgający na południe do północnych Włoch i Morza Czarnego, a na północy daleko poza koło podbiegunowe (Murmańsk). Na wschód dociera przez Syberię do północnych części Mongolii, Chin, Korei oraz Japonii. W Polsce występuje prawdopodobnie na całym obszarze oprócz wyższych partii górskich, nie jest jednak jeszcze znany z niektórych krain.

Zamieszkuje drzewostany liściaste i mieszane, zasiedlając głównie nasłonecznione drzewa na skrajach lasów oraz stojące osobno. Postacie dojrzałe ukazują się w maju lub czerwcu i są spotykane do sierpnia, a największe nasilenie pojawu przypada na lipiec. Imagines, po wydobyciu się z komór poczwarkowych, wzlatają w poszukiwaniu osłabionych, usychających, świeżo powalonych lub ściętych drzew oraz nie okorowanego, świeżego drewna w stosach sągowych. Opadane są różne gatunki topól i wierzb oraz brzozy, lipy, buki i dęby. Larwa drąży pod korą rozszerzając się miejscami chodniki, naruszając biel, a następnie wdrąża się w drewno. Przepoczwarczenie następuje w maju lub czerwcu w komorze poczwarkowej położonej w powierzchniowej warstwie drewna. Całkowity cykl rozwojowy trwa dwa lata (Burakowski i in. 1990).

W Bieszczadach chrząszcz ten był podawany z Doliny Rabego koło Baligrodu i Jabłonek (Śliwiński i Lessaer 1970) oraz z Łubnego koło Baligrodu (Śliwiński, dane nie publ.).

Gatunek nie był dotychczas podawany z terenu Bieszczadzkiego Parku Narodowego. 15.07.2014 r. w Ustrzykach Górnych autor zebrał 3 osobniki *X. rusticus*. Obserwacji dokonano w słoneczny dzień, na stosie drewna osikowego. Ponadto w lipcu 2015 roku odnotowano rójkę tego gatunku na składach drewna położonych w otulinie BdPN (Pszczeliny–Widółki oraz dolina potoku Muczny).

15. Zagwoździk brunatny *Callidium coriaceum* Paykull, 1800. Gatunek szeroko rozprzestrzeniony w Europie, od skrajnych prowincji północnych Fennoskandii, aż po Alpy i Karpaty. Na wschód, przez Syberię, dociera do północnych części Mongolii i Chin oraz do Korei. W Europie wykazuje borealno-górski typ rozsie-

dlenia, docierając w Alpach do wysokości około 2400 m n.p.m. Wszędzie jest spotykany rzadko i sporadycznie. W Polsce jest znany z nielicznych stanowisk położonych na terenach nizinnych, zaś z rejonów górzystych notowany był częściej.

Zasiedla drzewostany iglaste, zwłaszcza świerkowe. Rójka chrząszczy odbywa się w czerwcu i lipcu. Najczęściej podawanym drzewem lęgowym jest świerk, rzadziej jodła i modrzewie. Imagines występują na drzewach osłabionych, usychających, świeżo powalonych, oraz na nieokorowanym drewnie leżaniny i na składach drewna. Z drewnem opałowym zawlekany jest niekiedy do osiedli miejskich. Imago po opuszczeniu komory poczwarkowej jest dojrzałe płciowo i przebywa tylko na drzewach, nie odwiedzając kwiatów. Cykl rozwoju trwa co najmniej dwa lata. Samica składa jaja w szczeliny kory na pniach i gałęziach o średnicy powyżej 8–10 cm. Larwa drąży pod korą podłużny, kręty, miejscami plackowaty chodnik o długości do około 20 cm. Przed przepoczwarczeniem larwa wdraża się w drewno, gdzie w powierzchniowej strefie przygotowuje owalną komorę poczwarkową. Larwa zimuje w komorze i przepoczwarcza się na wiosnę.

Z Bieszczadów gatunek podawany był z: Jabłonek i Bystrego koło Leska (Śliwiński i Lessaer 1970; Horion 1974) oraz Łubnego koło Baligrodu (Śliwiński, dane nie publ.).

27.06.2012 r. autor odłowił jednego osobnika *Callidium coriaceum* w miejscowości Wołosate (BdPN), w pobliżu cmentarza, pod odstającą luźno korą na leżącym pniaku świerkowym.

16. Nadobnica alpejska *Rosalia alpina* (Linnaeus, 1758). W okresie od 12.08. do 25.08.2015 r. w Ustrzykach Górnych, na południowo-wschodnich stokach Połoniny Caryńskiej obserwowano rójkę nadobnicy alpejskiej. Chrząszcze przebywały na stosach drewna bukowego, które wyłożono w lesie celem wzmocnienia populacji gatunku w Bieszczadzkim Parku Narodowym. Stwierdzono obecność trzech osobników: dwóch samic i jednego samca. Chrząszcze były aktywne głównie w godzinach od 10 do 14, czyli w okresie najcieplejszym na tym stanowisku leśnym. Samice po kopulacji składały jaja w najgrubszych fragmentach drewna bukowego na dwóch spośród trzech wyłożonych stosów. Obserwacja ta jest pierwszą tego rodzaju przeprowadzoną w Parku, w warunkach naturalnych, tj. na częściowo ocienionym stanowisku leśnym. Wszystkie dotychczas posiadane informacje o występowaniu gatunku na terenie BdPN dotyczyły składów drewna zlokalizowanych w dolinach, poza strefą lasu, na terenach odsłoniętych i zazwyczaj mocno eksponowanych do słońca.

17. Obwęzyn lipowiec *Stenostola dubia* (Laicharting, 1784) to chrząszcz rozsiedlony głównie w środkowej części Europy, na południu docierający do pół-

nocnych Włoch i Jugosławii oraz Rumunii, a na północy do Danii i południowej Skandynawii. Jego rozmieszczenie nie jest jednak dokładnie poznane, gdyż często był mylony z pokrewnym *S. ferrea* (Schränk). W Polsce występuje głównie w południowej części kraju, na terenach pagórkowatych i podgórzach. Bionomia gatunku jest słabo zbadana. Rozwój odbywa się w obumierających lub martwych, ale utrzymujących jeszcze znaczny stopień wilgotności, gałęziach (również leżących na ziemi) o średnicy około 2–5 cm. Imagines są rzadko spotykane, łatwiej je uzyskać drogą hodowli z larw. Jako rośliny żywicielskie piśmiennictwo podaje głównie lipy i leszczynę, rzadziej grab, wiązy, dęby, wierzby i topole. Postacie dojrzałe ukazują się w maju i są poławiane do lipca, przeważnie na liściach i gałęziach drzew żywicielskich (Burakowski i in. 1990).

Dane o występowaniu gatunku w Bieszczadach pochodzą głównie z lat 60. XX wieku (Śliwiński i Lessaer 1970) i dotyczą miejscowości Łubne i Jabłonki. Nowsze doniesienia z lat 1987–2008 dotyczą stanowisk położonych w rejonie Duszatyna i Mikowa (Kurzawa i in. 2012).

29.05.2012 r. gatunek stwierdzono w Bieszczadzkiem Parku Narodowym, w Ustrzykach Górnych w dolinie potoku Terebowiec. Pojedynczego osobnika zebrano na liściu leszczyny.

18. Tycz jodłowiec *Acanthocinus reticulatus* (Razoumowsky, 1789). Gatunek zamieszkujący głównie tereny górzyste w środkowej części Europy, docierający na południe do Pirenejów, Alp, północnych Włoch i Rumunii, a na wschód do Ukrainy. W Polsce jest chrząszczem mało znanym i bardzo rzadko znajdowanym. Bionomia gatunku nie została jeszcze dostatecznie poznana. Postacie dojrzałe *A. reticulatus* spotykano od czerwca do sierpnia, głównie na drewnie sągowym. Prowadzą one skryty, nocny tryb życia. Cykl rozwojowy jest prawdopodobnie dwuletni, a rozwój larwalny przebiega w korze drzew iglastych: sosen, świerków i jodeł (Burakowski i in. 1990a).

Z Bieszczadów gatunek podawany był z Nowego Łupkowa i Jabłonek (Śliwiński i Lessaer 1970) oraz Mikowa (Kurzawa i in. 2012).

19.06.2013 r. leśniczy Zbigniew Kucharczyk znalazł samicę *A. reticulatus* na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Obserwacja została dokonana w dolinie Górnej Solinki, na terenie leśnictwa Moczarne.

Bostrychidae

19. Kapturzik kapucynek *Bostrychus capucinus* (Linnaeus, 1758). Gatunek szeroko rozprzestrzeniony w Europie od krajów śródziemnomorskich, aż do Anglii i południowej Szwecji, docierający na wschód przez Syberię do Chin. Notowany także z Afryki Północnej, Kaukazu, Azji Mniejszej, Syrii i Turkestanu. W Polsce jest spotykany rzadko i sporadycznie, znany z nielicznych

stanowisk. Cykl rozwojowy w sprzyjających warunkach jest jednoroczny, ale może być niekiedy przedłużony do dwóch lat. Larwy żerują w martwych, bielastych częściach drewna, głównie dębu, rzadziej buka, jesionu, i topoli. Gatunek zasiedla usychające pnie, grube pale i słupy ogrodzeniowe, drewno stosowe na składowiskach i w tartakach, klepki parkietowe i materiał przeznaczony na beczki, a niekiedy nawet meble. Postacie dojrzałe pojawiają się w maju i są poławiane do lipca.

Gatunek do tej pory nie był znany z Bieszczadów, zaś w południowo-wschodniej Polsce znany był jedynie z Beskidu Wschodniego (Nowicki 1864; Trella 1925b).

3.06.2015 r. autor zebrał jednego osobnika na składzie drewna w miejscowości Pszczeliny–Widółki (BdPN). Chrząszcz przyleciał do stosowego drewna bukowego podczas słonecznej pogody.

Podsumowanie

Efektem prac terenowych jest wykazanie z obszaru Bieszczadów 4 gatunków chrząszczy dotychczas nie spotykanych tym regionie. Wśród nich są dwa gatunki uchodzące w Polsce za rzadkie: *Erotides cosnardi* (Chevrolat, 1831) i *Bostrichus capucinus* (Linnaeus, 1758). Obydwa gatunki są związane w swym rozwoju z drewnem drzew zamierających i martwych w różnym stopniu rozkładu. Chrząszcze *Tomoxia bucephala* i *Silpha (Xylodrepa) quadripunctata* są gatunkami dość pospolitymi w innych częściach kraju, w Bieszczadach nie były dotychczas notowane prawdopodobnie z uwagi na bardzo lokalne i nieliczne występowanie, jak również skryty tryb życia. Wśród pozostałych odnalezionych gatunków na szczególną uwagę zasługuje stwierdzenie w Bieszczadzkim Parku Narodowym rójki nadobnicy alpejskiej oraz odnotowanie nie znanego dotychczas z BdPN gatunku *Platycis minuta* (Fabricius, 1787) w strefie buczyny karpackiej. Interesujące jest również potwierdzenie występowania w BdPN innych rzadkich i notowanych bardzo sporadycznie w Bieszczadach gatunków, do których zaliczają się: *Xylophilus corticalis*, *Ampedus melanurus*, *Peltis grossa*, *Callidium coriaceum*, *Acanthocinus reticulatus*, *Spondylis buprestoides*. Ogółem w pracy zawarto informacje o występowaniu w Bieszczadach 19 gatunków chrząszczy reprezentujących 12 rodzin. Wśród nich jest 13 gatunków rzadko spotykanych lub występujących nielicznie.

Literatura

- Borowiec L., Kania J. 1996 (1995). Chrząszcze (Coleoptera) nowe i rzadkie w faunie Bieszczadów. *Wiad. Entomol.* 14(3): 153–157.
- Buchholz L., Ossowska M. 1998. Nowe dane o występowaniu czterech mało znanych gatunków z rodziny sprężykowatych (Coleoptera: Elateridae), w niektórych rejonach Europy Środkowej. *Wiad. Ent.* 17: 21–36, 2 rys. – F.

- Burakowski B. 1971. Sprężyki (Coleoptera, Elateridae) Bieszczadów. *Fragm. Faun.* 17: 221–272, 12 rys. – F.
- Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 2000. Chrząszcze – *Coleoptera*. Uzupełnienia tomów 2–21. *Katalog Fauny Polski* 23, 22: 1–252.
- Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1978. Chrząszcze – *Coleoptera*: Histeroidea i Staphylinoidea prócz Staphylinidae. *Katalog Fauny Polski* 23, 5: 1–356.
- Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1983. Chrząszcze – *Coleoptera*. Scarabaeoidea, Dascilloidea, Byrrhoidea i Parnoidea. *Katalog Fauny Polski* 23, 9: 1–294.
- Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1986. Chrząszcze – *Coleoptera Cucujoidea*, część 1. *Katalog Fauny Polski* 23, 12: 1–266.
- Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. (1985). Chrząszcze – *Coleoptera*: Buprestoidea, Elateroidea, Cantharoidea. *Katalog Fauny Polski* 23, 10: 1–401.
- Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1990. Chrząszcze – *Coleoptera*, *Cerambycidae* i *Bruchidae*. *Katalog fauny Polski* 23, 15: 1–312.
- Capecki Z. 1969. Owady uszkadzające drewno buka zwyczajnego (*Fagus Silvatica* L.) na obszarze jego naturalnego zasięgu w Polsce. *Prace IBL* 367: 3–166.
- Holly M. 2002. Nowe dla fauny BdPN i rzadko spotykane gatunki chrząszczy. *Roczniki Bieszczadzkie* 10: 333–342.
- Holly M. 2014. Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* (Scopoli, 1763). nowe stanowiska gatunku w Bieszczadzkim Parku Narodowym i w Bieszczadach. *Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody* 33/2: 73–93.
- Horion A. 1974. Faunistik der Mitteleuropäischen Käfer. Band XII: *Cerambycidae* – Bockkäfer. Überlingen-Bodensee, XVI + 228 pp.
- Kurzawa J., Szczepański W., Szczepański W. T. 2012. Kózkowate (*Coleoptera*: *Cerambycidae*) masywu Chryszczatej w Bieszczadach *Acta Entomologica Silesiana* Vol. 20, 2012: 55–64 ISSN 1230–7777 Bytom, December 30, 2012
- Lasoń A., Holly M. 2015. *Glischrochilus grandis* Tournier, 1872 – nowy gatunek chrząszcza dla fauny Polski oraz nowe dane o rozszedleniu przedstawicieli rodzaju *Glischrochilus* Reitter, 1873 (*Coleoptera*: *Nitidulidae*: *Cryptarchinae*) *Acta entomologica silesiana* Vol. 23 (online 005): 1–4 ISSN 1230–7777, ISSN 2353–1703 (online) Bytom, April 8, 2015.
- Nowicki M. 1858. *Coleopterologisches über Ostgalizien. Jahres-Bericht d. k. k. Ober-Gymn. zu Sambor f. d. Schuljahr 1858*, Wien, str. 1–24. – F.
- Nowicki M. 1864. *Przyczynek do owadniczej fauny Galicyi*. Kraków. 87 ss.
- Olbrycht T., Szewkiewicz A. 2013. Kózkowate (*Coleoptera*, *Cerambycidae*) nowe dla Bieszczadów i Beskidu Niskiego. *Roczniki Bieszczadzkie* 21: 373–378.
- Olbrycht T., Melke A., Michalski R., Kuberski Ł. 2014. Występowanie zgniotka cynobrowego *Cucujus cinnaberinus* (Scopoli, 1763) (*Coleoptera*, *Cucujidae*) w Bieszczadach i Beskidzie Niskim. *Roczniki Bieszczadzkie* 22: 311–320.
- Olbrycht T., Melke A., Kuberski Ł. 2015. Występowanie *Rhysodes sulcatus* (Fabricius, 1787) i *Boros schneideri* (Panzer, 1796) (*Coleoptera*) w obszarach Natura 2000 „Bieszczady” (część wschodnia) i „Moczary”. *Roczniki Bieszczadzkie* 23: 189–197.
- Pawłowski J., Petryszak B., Kubisz D., Szałko P. 2000. Chrząszcze *Coleoptera*

- Bieszczadów Zachodnich. W: Bezkręgowce Bieszczadów Zachodnich ze szczególnym uwzględnieniem Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Monografie Bieszczadzkie 8: 9–143.
- Śliwiński Z., Lessaer M. 1970. Materiały do poznania kózek Polski (*Coleoptera, Cerambycidae*) ze szczególnym uwzględnieniem Bieszczadów Zachodnich. Rocznik Muzeum Górnosląskiego w Bytomiu. Przyroda 5: 77–128.
- Trella T. 1923c. Wykaz chrząszczów okolic Przemyśla. Clivicornia. Pol. Pismo Ent., Lwów, 2, str. 110–123. – F.
- Trella T. 1924. Wykaz chrząszczów okolic Przemyśla. Omarlińce – Necrophaga. Pol. Pismo Ent., Lwów, 3, str. 18–22. – F.
- Trella T. 1925a. Wykaz chrząszczów okolic Przemyśla. *Elateridae* – Sprężyki, *Eucnemidae* – Goleńczyki, *Cerambycidae* – Kózki. Pol. Pismo Ent., Lwów, 4, str. 92–96. – F.
- Trella T. 1925b. Wykaz chrząszczów okolic Przemyśla. Wżerki – *Teredilia*, Miękopokrywe – *Malacodermata*. Pol. Pismo Ent., Lwów, 3(4) str. 122–127. – F.
- http://baza.biomap.pl/pl/taxon/species-scaphidium_quadrimaculatum
- http://baza.biomap.pl/pl/taxon/species-ampedus_melanurus.

Summary

The paper gathers the information about 19 interesting species of beetles occurring in Bieszczady Mts. belonging to 12 families. The most important findings concerning beetles fauna of the Bieszczady Mts. in the last four years of investigations (2012–2015) are species new for the fauna of Bieszczady Mts. such as: *Erotides cosnardi* (Chevrolat, 1831), *Tomoxia bucephala* A. Costa, 1854, *Silpha quadripunctata* Linnaeus, 1758, *Bostrichus capucinus* (Linnaeus, 1758). Amongst them are two species that are not very rare in other regions of Poland, regarded as lowland or upland species (*Silpha quadripunctata* and *Tomoxia bucephala*). *Tomoxia bucephala* was found in two sites in the Bieszczady National Park. The species seems to be not very rare in the Bieszczady but often not noticed because of small size, fast movements with tendency to fly, and black colour (hardly distinguishable on bark of a beech). *Silpha quadripunctata* was collected accidentally as one dead specimen on the side of the road from Ustrzyki Górne to Bereżki. *Erotides cosnardi* was recorded for the first time in Równia village (Low Bieszczady) in 2013, on the pile of beech wood. The year later the species was collected in the Bieszczady National Park also. It was found in the Carpathian beech forest on the log of decaying beech. *Bostrichus capucinus* is xylophagous beetle quite rare in central Europe. It was spotted as one individual and collected on the timber yard at Pszczeliny (Bieszczady National Park buffer zone). Many interesting findings were among the species from longhorn beetles family Cerambycidae such as: *Stenostola dubia*, *Acanthocinus reticulatus*, *Callidium coriaceum*, *Plagionotus arcuatus*. Also rare species *Rosalia alpina* was observed in a beech forest in the Bieszczady National Park in August 2015.